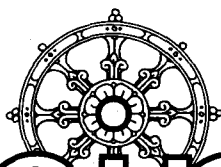

INHOUD

- 1 **Het boeddhabeeld als religieus symbool - Paul Boersma**
- 3 **Een stilte klooster: het denken voorbij? - Josea Strous**
- 6 **Overzicht Vipassana-retraites**
- 7 **Overzicht lokale Vipassana centra**
- 11 **Inzichtmeditatie als energiemangement en burnoutpreventie - Frits Koster**
- 12 **Dharma the cat "Rules" - Peter Masefield**

stichting **inzichts meditatie**

SIMSARA

Nieuwsbrief voor belangstellenden in Vipassana-meditatie
JANUARI 2003 – JAARGANG 5, NUMMER 1

Het boeddhabeeld als religieus symbool

door Paul Boersma

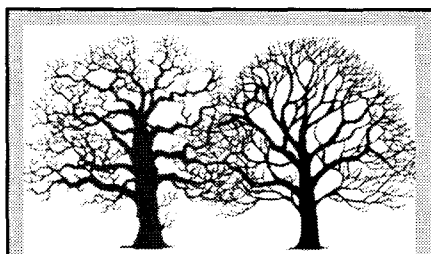
In het Westen vindt momenteel een verspreiding van de Vipassana-techniek plaats, die wil uit komen met een minimum aan bijkomstigheden. Het aantal boeddhistische dogma's dat ervan vergezeld gaat wordt zo veel mogelijk beperkt en in dit kader sneuvelt ook vaak het boeddhabeeld. In de meditatiehal van Gaia House, een gerenommeerd meditatiecentrum in het zuidwesten van Engeland, zul je er tevergeefs naar zoeken, hoewel de leraren er geen van allen een geheim van maken dat ze bij boeddhistische kloosters of kluzenaars in de leer zijn geweest. Anderzijds vinden we soms in de interieurs van mensen die zich het kunnen veroorloven de fraaiste boeddhabeelden, waar nooit een kaarsje voor opgestoken wordt, omdat de eigenaars geen idee hebben, wat het leven van Siddhartha voor de mensheid heeft betekend. Dit bewijst dat het beeld een onbewuste aantrekkingskracht heeft, zelfs op mensen die zich niet met spirituele zaken willen bezig houden.

Nu ben ik ervan overtuigd dat de Vipassanameditatie - of een soortgelijke benadering - het hart van de leer van de Boeddha uitmaakt. Het is dus inderdaad het eerste en belangrijkste dat overgebracht moet worden. Bovendien is het goed dat we een klakkeloze overname vermijden van allerlei uitheemse gewoontes en gebruiken die bij de volkeren van Azië passen. Het boeddhabeeld is niet noodzakelijk, maar in dit artikel wil ik betogen dat het wel behulpzaam kan zijn. Het is van echte waarde voor de spirituele zoeker. Het onderwijst zonder te spreken, of anders gezegd het spreekt voor zich. Schudden we de nare associaties die we bij beeldenverering hebben van ons af, dan kunnen we ons open stellen voor wat een boeddhabeeld te vertellen heeft.

Het gebrek aan begrip voor de waarde van boeddhabeelden hangt samen met een onvermogen in onze cultuur om de nauwe band tussen godsdienst en kunst te zien. In het Westen verstaan we onder religieuze kunst vaak kunst met een religieus onderwerp, daarbij over het hoofd ziende dat bij echte religieuze kunst - en het boeddhabeeld behoort daartoe - de religie niet alleen het onderwerp maar ook de vorm inspireert. Met andere woorden: komen we in aanraking met echte religieuze kunst, dan kijkt het bovennatuurlijke ons aan! Dat is ook de reden van de aantrekkingskracht die de Russische iconen op velen uitoefenen. Zij zijn vensters op de hemel.

Nu hoeven we niet bang te zijn dat we een grote stoet bovenaardse wezens binnenhalen, tenminste niet in het Theravada boeddhisme waaruit de Vipassana afkomstig is. Deze vroege vorm van het boeddhisme ziet de Boeddha nog als een mens die op eigen kracht de verlichting deelachtig werd. In de leer van de Boeddha staat de bevrijding uit het lijden centraal; kosmische en andere speculaties worden door hem verworpen. Deze nuchterheid van het vroege boeddhisme drukt zich ook in de religieuze kunst uit. Geen hemelse wezens worden afgebeeld, maar de gestileerde gedaante van een mens, een mens die het hoogste bereikt heeft.

Hier strandt de strenge verdeling van alle bestaande dingen in ofwel innerlijke ofwel uiterlijke. Het innerlijke kan in het uiterlijk doorschemeren. Dit verschijnsel krijgt alle aandacht in de soetra's. Legio zijn de verhalen waarin de Boeddha, en ook zijn leerlingen, opvallen door hun uiterlijke verschijning. Ze zien er zo goed uit dat mensen nieuwsgierig worden en willen weten hoe iemand dat voor elkaar krijgt. Bekend is ook het vers uit de

Redactie:

Sietske Boersma (o.a. tekeningen)
Koos Hofstee
Akasa van der Meij

Secretariaat:

SIM/SIMSara
Ministerlaan 9
8014 PL Zwolle
Tel: 038-4653167
Giro 8122006 t.n.v. SIM, Helmond
E-mail: siminfo@wanadoo.nl

Web-site:

<http://home.wanadoo.nl/siminfo/>

Donaties:

Suggestie: €9,00 per jaar.
Op giro 8122006 t.n.v. SIM, Helmond
o.v.v. "Donatie".

U ontvangt dan tevens de SIMSara.
De SIMSara verschijnt drie maal per
jaar: januari, mei, september.

Dhammapada over de geur die uitgaat van degene die zich op het pad van de Boeddha bevindt: *De geur van bloemen gaat niet tegen de wind in, en de geur van sandelhout, tagara en jasmijn evenmin, maar de geur van de deugdzame gaat zelfs tegen de wind in; de deugdzame mens doordringt elke windrichting* (Dh. 54). Dit doorschermen van geestelijke kwaliteiten in het uiterlijk is in hoge mate aanwezig in het boeddha beeld. Het boeddha beeld kan ons eraan herinneren dat dezelfde kwaliteiten sluimerend in ons aanwezig zijn.

Religieuze kunst staat of valt niet met de genialiteit van een bepaalde kunstenaar. De verplichting om geniaal of in ieder geval origineel te zijn drukt als een last op de schouders van alle kunstenaars in de westerse beschaving sinds de Renaissance, en zorgt voor veel ellende in de vorm van krampachtige pogingen steeds iets nieuws te brengen, waardoor er een eindeloze hoeveelheid vormentalen is ontstaan, die voor de gemiddelde leek al lang niet meer bij te benen is. In religieuze kunst is trouw aan de traditie een eerste voorwaarde en deze trouw sluit persoonlijke creativiteit niet uit, maar wijst haar alleen haar grenzen toe. In de traditie bestaan uitgebreide voorschriften voor de verhoudingen tussen de maten van de verschillende lichaamsdelen van de Boeddha.

Wat bij een eerste, zelfs een vluchtige, kennismaking met een boeddha beeld opvalt is de bovenaardse rust en tevredenheid die van het gelaat afstraalt. Het is niet de juichkreet omdat Ajax gescoord heeft, niet de zelfvoldane lach van iemand die gekregen heeft waar hij op uit was, evenmin de betrekkelijk onschuldige lach van iemand die door het fortuin begunstigd is, maar een tevredenheid die niet gekoppeld is aan enige bevrediging van de zintuigen of ook maar aan enig idee omtrent zichzelf of de wereld. Een intense vrede die niet aan objecten gebonden is kunnen we soms ook ervaren als we diep de meditatie ingaan. Het boeddha beeld, als een afbeelding van de onmetelijke kalmte van de Geest die tot Zichzelf ontwaakt is, kan onze richtingwijzer zijn.

Een ander treffend aspect is de grote harmonie die van het beeld uitgaat en het evenwicht dat het uitstraalt. Harmonie is onderdeel van elk geestelijk pad en wordt in alle religies gevonden. In de westerse beschaving is het in het tijdperk van de Verlichting in een kwade reuk komen te staan, samen met haar zusjes de symmetrie, de deugd en de schoonheid. We leven in een tijd waarin het chaotische als het meest natuurlijke en meest realistische wordt aangeprezen. Maar laten we niet vergeten dat de weg naar de eenheid gelijk oploopt met de weg naar orde en harmonie. In het boeddhisme worden harmonie en evenwicht uitgedrukt door de leer van de Middenweg. De juiste handelwijze is de weg die de twee uitersten vermijdt. Het evenwicht staat ook nog een andere manier centraal in het boeddhisme. De verlichte mens is bovenal een evenwichtig mens. Het evenwicht dat in zichzelf steeds meer merkbaar wordt spoelt als het ware over naar zijn omgeving.

Maar het wordt tijd antwoord te geven aan de mensen die ondertussen ongedurig zijn geworden van al deze rust en harmonie en om actie vragen. Waarom zit de Boeddha op zijn krent in plaats van de handen uit de mouwen te steken? Hier moet ik voorzichtig zijn, want actie heeft in onze maatschappij zo'n goede klank dat zelfs arbeiders die het werk neerleggen zeggen dat ze actie voeren. Mijn antwoord luidt: omdat iedere afbeelding van een bijzondere handeling een ontoelaatbare beperking zou inhouden. De historische

Boeddha heeft na zijn verlichting ongeveer vijftig jaar lang een actief leven geleid: hij kan onmogelijk van passiviteit beschuldigd worden. De vraag is door welke motieven mensen hun handelingen laten leiden. Actie komt er vanzelf wel, zolang we adem halen. Het beeld drukt de toestand uit, waarin de ideale motivering voor het handelen aanwezig is. Hoe de handeling zal uitvallen hangt af van de omgeving. Naast de eigenschappen die ons onmiddellijk treffen zijn er ook enkele aspecten aan het beeld die door de overlevering een op conventie berustende betekenis hebben gekregen. Zo betekent een bepaald handgebaar: vreest niet, weer een ander: meditatie, weer een ander: prediking. Ik ga hier niet te diep op in, omdat deze dingen in elk boekje over boeddha beelden te vinden zijn. Deze zaken lijken niet in de eerste plaats erop gericht ons te herinneren aan onze eigen mogelijkheden, maar hebben wel een duidelijke functie. Angst is immers een hinderpaal voor een ieder die zijn grenzen wil verleggen. Over de waarde van meditatie behoeven we het hier niet te hebben. En het kan vooral in ons tijdperk van ontbreken van hiërarchie en van een te ver doorgeschoten relativisering zeer heilzaam zijn eraan te herinneren dat er zo iets bestaat als een prediking van de dhamma, de waarheid of leer, waarvoor we buigen.

Ik wil nog de aandacht vestigen op een ander aspect dat aan het beeld zichtbaar is: het vrijwillig afstand doen van het aardse. De historische Boeddha was een koningszoon, maar wordt afgebeeld met een bedelnap. Ook de hand die de grond aanraakt kan worden gezien als een overwinning op het aardse, ook al bestaat hiervan ook een andere interpretatie (namelijk dat de aarde als getuige wordt aangeroepen voor zijn verlichting). Voor een bespreking van het motief van de lotus, waarop de Boeddha meestal zit, ontbreekt hier de ruimte, maar het thema is een nadere beschouwing waard. Tot slot: het is aannemelijk dat het boeddha beeld geen historisch juist portret geeft, maar toch geeft dit traditioneel beeld de essentie van het boeddhisme weer en is het een van de krachtigste argumenten ervoor.